

Aika on mennyt sijoillaan.

W. Shakespeare

DMITRI LIOUBICH

Aikuiskasvatus: mennyttä ja tulevaa

Viime vuosikymmenien aikana maamme kasvatusjärjestelmän päämääränä oli "persoonallisuuden kaikinpuolinen ja harmoninen kehittäminen". Jokainen entisen Neuvostoliiton kasvatusjärjestelmän yksikkö tähtäsi tähän päämäärään, myös aikuiskasvatus. Aikuiskasvatuksen asema oli toissijainen, se pyrki korvaamaan olemassaolevien koulutusjärjestelmien puutteita ja luomaan toisaalta yhteyksiä tuotantojärjestelmän ja ihmisen yhteiskunnallisen toiminnan välille. Kun aikuiskasvatus oli ylimääräinen tai eräänlainen lisäelementti yleisessä kasvatusjärjestelmässä, sen tehtävä oli alisteinen: aikuisille oli ennen muuta tarjottava mahdollisuus täy-

dentää puutteellista koulutustaan, poistettava lukutaidottomuus, korjattava aikuisten tiedolliset aukot tai uusinnettava tietämystä ammatillisessa toiminnassa ja muillakin elämäntilanteilla.

Yleisesti ottaen aikuiskasvatus sisälsi iltakoulun, ammattikoulun, ammattitaidon lisäämiseen tähtäävän järjestelmän (opettajakoulutus), Znanie-seuran instituuteissa ja yliopistoissa toteutetut ilta- ja kirjukurssit, joukkoviestimien aikuisopetuskanavat, kerhot, museot, kirjastot, itsekasvatusjärjestelmän ja kirkon uskonnollisen kasvatuksen. Näistä koostui maan aikuiskasvatusjärjestelmä.

Tämän päivän aikuiskasvatusta kokee Venäjällä kovia - maa on kriisissä. Kun tämä kriisin tilanne oivalletaan, ymmärretään myös, että ongelmat edellyttävät välitöntä ratkaisemista. Yksi tämän päivän ongelmistamme, jotka odottavat välitöntä ratkaisua, on juuri aikuiskasvatusta.

Ensinnäkin tulee arvioida ja määrittellä aikuiskasvatuksen asema koko maan kasvatusjärjestelmässä. Aikuiset ovat väestömme enemmistö. Maamme kriisi on ennen muuta maamme aikuisten ihmisten kriisi. Kriisi koskee heidän tietämystään, vakaumustaan, uskomuksiaan ja ihanteitaan - on kyse stereotypian psykologisesta kriisistä.

Stereotypiain perintö: yksitasoinen aikataju

Voimme kuvata kriisiä määrän, laadun, luonteen, tapahtumien kirjon ja nopeuden sekä olemuksen keinoin. Kriisi on määriteltävissä myös ihmisen *aikaa* koskevien mielikuvien ja asenteiden avulla: *aika* nähtiin yhteiskunnallisen stereotypian ulottuvuutena.

Tajuaamme tietämyksen kriisin taustan, kun suhteutamme sen vastapareihin: valtio - persoonallisuus, aika - valtio, aika - ihminen.

Maahamme luotiin stereotypia, Homo Sovieticus (Zinoviev 1991), johon liittyvät vastuuntunnot, epäpätevyys, sivistymättömyys monilla eri aloilla, passiivisuus... Stereotypia määritteli: puhutaan - ei tehdä, kulutetaan ja -kelujärjestelmän tuotteita - ei ajatella, pitäydään ideologisessa puhdasoppisuudessa, pysytään sokeina sokeiden joukossa, hallitaan kaksinaamaisuus, suhtaudutaan vihamielisesti toisiin. (Mamardashvili 1992). Stereotypian loi neuvostovalta, ja sen piirteet perustuvat pelkoon ja persoonallisuuden kieltämiseen. Mutta kaikki nuo stereotypian piirteet ovat meille tärkeitä, koska ne heijastavat muutokuvaa aikamme "sankaruudesta" ja elämästämme ajasta itsestään. (Heideger 1969). (Ks. viite 1 s. 34).

Nykyinen pitkälle kehittynyt teknologinen kulttuuri on johtanut työntekijän vähittäiseen vieraantumiseen oman työnsä tuloksista ja tämän seurauksena jopa työn prosessista. Tämä ajanjakso synnytti taloudellisen näkökulman *aikaan*: *aika* nähtiin taloudellisena arvona. Tä-

mä lähestymistapa *aikaan* taloudellisena arvona johti teknologisen kehityksen vauhdittamiseen (esimerkiksi Stahanovin liike, ks. viite 2 sivulla 34, ajan suunnittelu ja viisivuotissuunnitelmat) sekä lukutaidottomuuden muuttamiseen toiminnalliseksi lukutaidoksi. Yhteiskunnallisella alueella aika virtasi kovin hitaasti, jopa jähmettyi sijoilleen, mikä teki yhteiskunnallisista prosesseista helposti hallittavia ja valvottavia ja johti lopulta pysähtyneisyyteen.

Aika paloiteltiin ja se toimi vain määrällisestä näkökulmasta. Tämä lähestymistapa määräsi tarkastelemaan jokaista prosessia kvantitatiivisen metodologian näkökulmasta. Näin ollen uskonto leikkautui irti kulttuurista ja johti kulttuurin sekularisoitumiseen, perinteet pirstoutuivat, historiallinen ja kokemuksellinen muisti tuhottiin (yhteiskunnallinen muistinmenetys, "mankurtismi", ks. viite 3 sivu 34). *Historia* murhattiin ja *aika* ympärileikattiin. *Aika* kadotti olemuksensa, eheytyänsä ja laatunsa. Se alistettiin välinearvoiseksi; se vangittiin ideologian kehukseen, aivan kuten ihminen vangittiin fyysisessä ja henkisessä mielessä. Informaatio, vapaa valinta, kysymykset, ajattelu, kasvatus, taide ja tiede sidottiin ja muovattiin ideologian avulla: näin tuhottiin ihmisen *persoonallisuus*.

Tieteissä koetettiin väistää persoonallisuutta. Tutkimus pysähtyi persoonallisuuden kynnykselle: oli vaarallista mennä lähemmäksi.

Historiallinen ja psykologinen aika rajasi neuvostokauden ajan kulun ja luonteen. Historiallisesta näkökulmasta koko elämän määritteli *tulevaisuus*, kaukainen, sädehtivä kommunistinen aikakausi. Sosiaalipsykologinen aika oli avoinna Valtion valvonnalle; se ajautui inhimillisen kokemuksen ulkopuolelle. Ihmiset vieraantuivat historiallisesta ja psykologisesta ajasta. Heidän tietämyksensä taso ja ideologinen kasvatus (mikä oli väline hallita) johtivat hylkäämään luonnollisen, syklisen, sukupolvisen, perimyksellisen, kokemushistoriallisen ajan ja omaksumaan *myyttisen* kuvan ja asenteen ajasta rituaaleineen, keinotekoisine jaksotteluineen ja uhrauksineen (persoonallisuuden uhraus ensimmäisenä kaikista). (Gurevich 1971).

Ideologinen, vihamielinen myytti määräsi tutkimaan vapaan valinnan (Naumova 1983) ja va-

paan tahdon sijasta valtion sosiaalista järjestystä, valtion omistamaa ja hallitsemaa aikaa. Kasvatus löysi määrälliset mittarinsa ja kadotti laatu-kriteerinsä varsinkin humanistisessa sivistyksessä (historiassa, kielitieteessä, filosofiassa, taiteissa). Ihmisten halukkuus osallistua koulutukseen aleni.

Ihminen vieraantui sielustaan, joka oli pyhitetty Valtiolle. Yleisesti vieraantuminen on käsitteenä koko neuvostovallan aikakauden metafora. Ensin ihmiset vieraantuivat aineellisesta yksityisyydestä, sitten persoonallisestaan, henkisestä ja kulttuurisesta yksityisyydestään ja lopulta tietämyksestään, omasta sielustaan (sanoitakoon vaikka sielusta sosialismin olosuhteissa) ja omasta maastaan. Tämä kaikki on ollut ”hyvä” oppitunti aikuiskasvatukselle. Siinä oli kyse vieraantumisesta ajasta (Shakespeare: ”Aika on mennyt sijoiltaan”). Eheän aikäkäsityksen pirstoutuminen johti ajan ja mielekkyyden (järjen/ logiikan) välisen suhteen rikkoutumiseen; ja nykyinen moraalinen kriisi johtuu juuri siitä!

Aikuisten tulee kasvaa aikuisiksi

Tänään saatamme puhua ajasta, jossa ihmisten persoonalliset mielikuvat elämän mielekkyydestä ja asioiden merkityksistä muuttuvat, ajasta, jossa luodaan uudenlaisia välitavoitteita ja ajallisia etappeja. Yhteiskunnalliset prosessit etenevät niin nopeasti, että maamme on käynyt läpi kokonaisia aikakausia viimeisten seitsemän vuoden aikana: renessanssin, valistuksen, romantiikan, ja toivottavasti me nyt lähestymme tosiasiallista eikä sosialistista realismia.

Nopean muutoksen seurauksena kohtaamme useita paradokseja: Loppuun päästyämme olemmekin alussa, aikuiset osoittautuvat lapsiksi ja aikuiskasvatuksen onkin kasvatettava itseään. Muulle kasvatusjärjestelmälle alisteisen aikuiskasvatuksen on otettava johtava asema koko kasvatusjärjestelmässä.

Kohtaamme nykyisin yhteiskunnallisen alakäisyyden probleeman. Valtapyramidi - valtio huipulla ja kansa pohjalla - on muotoillut erilaisten vuorovaikutussuhteiden kaavan: Sigmund Freudin ja E. Bernen (Berne 1964) luon-

nehdintoja käyttäen valtion ja kansan välille on syntynyt vanhempi-lapsi-asetelma. Tämäntapaiset alisteiset suhteet syntyvät ehdottoman alamaisaseman ja rajoitetun vapauden olosuhteissa. Niinpä nyt neuvostokauden päättyessä näemme sisäisen mielekkyytensä menettäneen entisen neuvostovaltion eräänlaisena ”Ihmemaana”.

Olemme kuitenkin eläneet vuodesta 1917 aina vuoteen 1985 saakka Georg Orwellin vuotta ”1984”, jolloin kaikki aikuiset toteuttivat suhteessaan valtioon Vanhempi-Lapsi-kaavaa. (Vanhempi = valtio, byrokraatia, valtaestablismentti ja lapsi = kansalainen) Nyt Vanhempi on kuollut ja lapset jääneet orvoiksi. He tuntevat tarvitsevänsä jonkun opastajakseen. Niinpä nostalginen kaipaus menneeseen, halu nähdä mennyt valtio ihmemaana, on ymmärrettävä. Tämä kävi ilmi vuonna 1992 tehdystä kyselystä. Vastaajista peräti 80 prosenttia ilmoitti haluavansa elää mieluiten Brezhnevin kautta kuin nykyisyyttä.

Aikamme ”lapsi” - tämä aikuiseksi varttunut lapsi - on saanut haltuunsa kaikki inhimilliset avut. Hän ei ole kuitenkaan varttunut persoonallisuutena eikä edes aikuisena.

Kasvatusjärjestelmämme päätehtävä onkin nyt hylätä ”kaikinpuolisesti kehittyneen ja harmonisen persoonallisuuden luominen” - tavoite, joka asetettiin menneiden vuosikymmenten utopiaksi, ja muovata sellainen kasvatuksellinen ympäristö ja tila, jossa ihminen voi kehittyä tai ainakin tuntea kehittyvänsä persoonallisuudeksi. Olemme suistaneet valtaistuimelta henkilö-kultin; meidän on palattava inhimillisen persoonallisuuden kulttiin, jossa ei palvota jotakin tiettyä henkilöä, vaan kunnioitetaan jokaista yksilöä.

On tullut aika arvioida tilanne, ymmärtää, eheyttää ja luoda. Meidän on luotava uudenlainen käsitys yhteiskunnastamme, asetettava siinä etusijalle yleisinhimilliset arvot, luotava uudenlainen käsitys kasvatuksesta ja kasvatusmenetelmistä. Aikuiskasvatuksella on tässä prosessissa johtava asema. Tällöin on kuitenkin puhuttava aikuiskasvatuksen järjestelmästä, jota ei vielä ole.

Ennen kaikkea aikuiskasvatuksen on luotava aikuisia - tämä on selvä maassamme nyt moraa-

linen velvoite. Meidän on luotava aikuiskasvatustajajärjestelmämme puitteissa inhimilliseen lähestymistapaan pohjautuva uusi järjestelmä. Sen tulisi korvata vanha aikuiskasvatustajajärjestelmä, josta puuttui ihmisten sosiaalis-psykologien tuki.

Aikuiskasvatuksemme kohtaamia ongelmia

Kehittämistyömme liittyy uusiin ongelmiin, kasvavaan työttömyyteen (taustalla on sotateollisuussektorin supistuminen ja monien yritysten sulkeminen), tarpeettomuuden probleemaan, köyhtymiseen, rikollisuuden kasvuun (jossa ei tunneta mitään rajoja), sisäiseen ja ulkoiseen muuttoliikkeeseen (2368 maastamuuttajaa vuonna 1985 ja 1,6 miljoonaa vuosina 1989-1990), kansallisiin konflikteihin, vähemistöongelmiin jne.

Meidän tulee aloittaa aikuiskouluttajien valmennusohjelmat, joiden erityisjaksoilla käsitellään globaaliseen ajatteluun perustuen aktivoivia työmuotoja ja menetelmiä: leikki (Huizinga 1949), peliteoria (Levada 1984), ryhmäkeskustelut, ongelmanratkaisu jne.

Meidän on luotava kehittyneet infrastruktuuri tulevaisuuden aikuiskasvatustajajärjestelmän perustaksi, missä voimme tuki käyttää nykyisen järjestelmän osia ja alajärjestelmiä. Järjestelmän tulee perustua joustavuuteen, jatkuvuuteen ja eheyteen, piilevien kykyjen tunnistamiseen ja inhimilliseen luovuuteen. Sellainen aikuiskasvatustajajärjestelmä voi menestyä pyrkiessään irti vanhoista stereotyyppioista kohti yksilöiden kasvatusta. Tieteellä - kasvatustieteellä, sosiologialla, psykologialla, pedagogialla, andragogiikalla - on keskeinen merkitys ratkaistaessa ongelmiamme. "Minne mennä?" "Mitä tulee tehdä?" "Kuinka?" "Miksi?"

Meidän on löydettävä menneisyyden ja tulevaisuuden kohtauspisteet elämän eri alueilla (esimerkkeinä hyvin kehittynyt sosiaaliturvajärjestelmä, settlementiliike ja läntisten naapurimaittemme mallin mukaiset monitoimitalot). Tämä on tulevaisuutemme. Meidän on työskenneltävä yhdessä läntisten naapurimaittemme kanssa välttääksemme yhteiskunnallisen passiivi-

suuden (ks. viite 4 sivu 34) ja torjuaksemme Panjak-liikkeen niin elämässä kuin kasvatuksessakin (ks. viite 5).

Mutta ei riitä, että voitamme passiivisuuden (ks. viite 4) kasvatuksen kentässä. Vie aikaa kehitellä uusia ideoita, löytää uusia asiantuntijoita kirjoittamaan oppikirjoja ja kirjallisuutta, luoda uusia sisältöjä uusien kasvattajien valmennukseen jne. Meidän on sen lisäksi voitettava ihmisten vastarinta: käännettävä heidät passiivisuudesta osallistumiseen lisäämällä motivoituneisuutta ja yhteisyyden kokemuksia, palauttamalla Ajalle mielekkyys, Toiminnalle merkitys, Sanalle valta ja Ihmiselle sielu.

Kasvatuksella, erityisesti aikuiskasvatuksella, on yhteiskunnassa suuri vaikutusmahdollisuus. Kun sillä on uusia ideoita, se kykenee muuttamaan paljon, edistämään siirtymistä nykyihmisen vihamielisestä tietoisuudesta demokraattiseen tietoisuuteen, sivistymättömyydestä sivistyneisyyteen, pätemättömyydestä kyvykkyyteen, vastuuntunnottomuudesta vastuullisuuteen. Aikuiskasvatustajajärjestelmä voi auttaa yksilöä kehittymään persoonallisuudeksi itsekasvatustajajärjestelmän keinoin. Tieto ja yleisinhimilliset arvot voivat pyssäyttää Ajan aikapommin.

Suomennos
KARI PÄÄSKYNYN

VIITTEET

1. Kirjoittaja on käyttänyt sanaa aika kahdessa merkityksessä: ilmaisemaan rajattua aikakautta (Neuvostoliiton aikaa) ja abstraktia käsitettä, aikaa. Sekaantumisen välttämiseksi abstrakti käsite on useimmiten merkitty kursivoiden. (Toimituksen huomautus)
2. 1930-luvulla, toisen viisivuotissuunnitelman aikana kiinnitettiin yhä suurempaa huomiota työpanoksen ja työn tuottavuuden lisäämiseen. Työnormien kohoamista palveli stahanovilaisten liike. Se sai nimensä kaivosmies *Aleksei Stahanovista*, joka oli ylittänyt norminsa moninkertaisesti. (Toimituksen huomautus)
3. Mankurtismi tulee kirgisian kielestä ja tarkoittaa muistinsa ja minuutensa menettänyttä orjaa. Kirjailija *Tzingis Aitmatov* kuvaa kirjassaan *Eikä päivä pääty* (SN-Kirjat OY, Helsinki 1990, s. 142–144) vanhan tarinan eräästä aasialaisesta paimentolaisheimosta, zuanzuaneista, jolla oli omalaatuinen tapa tehdä alistamiensa heimojen miespuoleisista jäsenistä kuuliaisista orjia. Uhrin päästä kiskottiin kaikki hiuksen ja paljaan pään ympärille sidottiin tiukasti tätä varten tapetun kamelin kaulanahka. Uhri jätettiin useiksi päviksi käsistään ja jaloistaan sidottuna erämaahan porottavan auringon armoille ilman lepoa, ruokaa ja juomaa. Auringon kuumentama kamelinahka kutistui voimakkaasti ja kiristi uhrin päätä kokoon rautavanteen tavoin. Janon ja tuskan seurauksia oli kolme: kuolema, hulluus tai täydellinen minuuden ja muistin menetys. Viimeksi mainituista tuli ihanteellisia orjia. "Mankurtismia" käytetään nykykielessä kuvaamaan sitä, miten entisiltä neuvostokansoilta on vuosikymmenten aikana viety kansallinen muisti ja menneisyys. (Toimituksen huomautus)
3. Sana *inertia* on venäjän kielessä aktiivisempi kuin englanninkielinen *veit*tous. Se merkitsee myös yhteiskunnallista kitkaa ja passiivista vastarintaa. Artikkelini on käännetty englannista, mutta sen kirjoittaja käyttänee sanaa nimenomaisesti venäläisessä merkityksessä. (Toimituksen huomautus)
4. Kirjoittajan käyttävä *ma* ilmaisu "Alive Past" on metafora, jolla kirjoittaja tarkoittaa menneisyyteen kadonnutta yhteiskuntajärjestelmää, joka jatkaa elämistään niiden ihmisten mentaliteetissa, jotka yhä omaavat menneen ideologian, jopa toimivat sen puolesta tai jotka hyväksyvät sen passiivisen vastarintansa kautta. Poliittisesti liikettä edustaa puhuttu Panjak.

KIRJALLISUUS

- Berne, E. 1964. "Games people play". L.:A. Deutsch, s. 192.
- Gurevich, A.J. 1971. The idea of Time in Medieval Europe. In History and Psychology. "Nauka", Moscow, ss. 159–198.
- Heideger, M. 1969. Zeit und Sein. Zur Sache des Denkens. Max Niemayer, Tübingen.
- Huizinga, J. 1949. "Homo Ludens. A study o the play elements in culture". L.:Routledge and Kegan, s. 220.
- Levada, Y.A. 1984. Games structures in the system of social activity. In Systems Research, Methodological problems. Yearbook 1984. Moscow, ss. 273–293.
- Mamardashvili, M.K., 1992. The Law of different-non-thinking. In "Dzes i teper" (Tässä ja nyt) N I, Moscow.
- Naumova, N.F. 1983. Psychological mechanisms of free choice. In Systems Research Methodological problems. Yearbook 1983. "Nauka", Moscow, ss. 197–221.
- Zinoviev, A.A., 1991. Homo Sovieticus. My Home – my Strangeland. Moscow.

